

**Частка спожитих продуктів харчування, вироблених в особистих господарствах
(в середньому за місяць, відсотків)**

	2002			2003		
	Всі домогосподарства	У тому числі проживають		Всі домогосподарства	У тому числі проживають	
		у міських поселеннях	у сільській місцевості		у міських поселеннях	у сільській місцевості
М'ясо та м'ясопродукти	36,3	10,3	59,5	39,9	18,3	57,8
Молоко та молочні продукти	42,7	15,0	64,2	47,4	20,4	54,5
Яйця, штук	45,7	14,0	77,6	48,4	23,1	69,6
Риба і рибопродукти	4,1	0,3	8,0	2,2	1,9	2,5
Цукор	3,8	1,5	5,2	5,1	3,7	6,0
Олія та інші рослинні жири	0,0	0,0	0,0	-	-	-
Картопля	80,2	47,0	96,3	84,2	51,0	98,4
Овочі і баштанні	44,0	16,2	65,8	48,3	17,0	69,2
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	37,0	16,6	59,1	64,3	30,7	83,2
Хліб і хлібні продукти	9,7	2,0	14,0	5,9	1,6	8,5

Тенденції розвитку господарств населення загалом позитивні для сільськогосподарського виробництва в Івано-Франківській області, але є і тривожні моменти. Адже в більшості господарства населення виробляють сільськогосподарську продукцію для задоволення власних продовольчих потреб і лише надлишок реалізують. Окрім цього, продукцію, що реалізується, господарства населення реалізують самостійно на місцевих ринках, в умовах стихійності ціноутворення та умов продажу.

Література:

1. Економічний та соціальний розвиток Івано-Франківської області: статистичний бюлетень. – Івано-Франківське обласне управління статистики, 2003 р. – 240 с.
2. Статистичний щорічник України за 2003 р./ Держкомстат України – К.: Техніка, 2003. – 576 с.
3. Сухий П.О., Заячук М.Д., Сільськогосподарська спеціалізація території та чинники її формування // Українське Полісся: Вчора, сьогодні, завтра. – 36. наук. Праць. – Луцьк, 1998. – С. 138 – 139.
4. Тваринництво Івано-Франківської області. Статистичний збірник. – Івано-Франківське обласне управління статистики, 2004 р. – 140 с.

Summary:

The place of private farming in Ivano-Frankivsk region agriculture manufacturing was considered. It was pointed out at the part of public utilities in separate kinds of agricultural manufacturing, manufacturing dynamics and part of Ivano-Frankivsk citizens' public farming in national economy. Specialization of all kinds of agriculture was determined besides it was also determined the specialization of public utilities.

УДК 528.94

Богдан ЗАБЛОЦЬКИЙ, Михайло ПОТОКІЙ

**ВИКОРИСТАННЯ КАРТОГРАФІЧНОГО МЕТОДУ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ**

Послідовне продовження земельної реформи веде до формування в Україні ринку сільськогосподарських земель. Реалізація завдань ефективного функціонування ринку землі потребує вирішення комплексу управлінських, соціальних, економічних, екологічних, технічних та інших питань. Під час цієї роботи виникає необхідність збору та аналізу великих об'ємів інформації, яка має територіальну прив'язку. Найефективнішим засобом демонстрації територіально-розподіленої інформації є картографічна модель. Важливість використання картографічного методу при дослідженні земельних ресурсів обґрунтовується ще й тим, що саме на основі карти можливо

прослідкувати та формалізувати закономірності просторового розподілу властивостей об'єкта дослідження, взаємозалежності між його елементами (компонентами) та взаємодію між ним та оточуючим середовищем.

Сьогодні обов'язковим є дослідження стану сільськогосподарських угідь, особливостей їх трансформації, виявлення деградації та наукове обґрунтування шляхів оптимізації землекористування. Вихідною роботою, яка дає можливість встановити реальний стан земельних ресурсів, є дослідження їх кількісних і якісних параметрів із подальшим їх системним картографуванням на базі сучасних ГІС-технологій.

Сьогодні землевпорядне картографування використовує новітні технології. Застосування нових приладів у геодезичному зніманні, методи дистанційного зонування землі (аеро- і космічні зйомки), використання потужної комп'ютерної техніки і нових програмних засобів значно збільшило технічні можливості створення й точність картографічних матеріалів.

Однак, прогрес спостерігається лише в питаннях “делімітації” та “демаркації” меж землеволодінь та землекористувань (кадастрова зйомка та встановлення меж земельних ділянок на місцевості). Сьогодні, землевпорядними організаціями, створені картографічні бази даних, які надають просторово-розподілену інформацію про види землекористувань, розпаювання сільськогосподарських угідь, площу у фізичних гектарах і конфігурацію земельних ділянок, вказують форму власності, конкретного власника тощо. Ці показники ми можемо назвати “загальними”, оскільки вони є єдині для конкретної земельної ділянки і відносно стабільні (цільове використання чи власник ділянки не часто змінюється). Такі картографічні твори є результуючими. Вони – указуючи межі землеволодінь і землекористувань – формують лише “контурну карту”, яка не містить якісних показників земельних ділянок, які характеризують земельні угіддя за природними та набутими властивостями, що впливають на ефективність їх використання та екологічний стан.

У процесі розподілу сільськогосподарських угідь на земельні частки (паї) була спроба навантажити такі карти якісними показниками, зокрема – даними про агровиробничі групи ґрунтів. Проте, ця спроба не скрізь виявилася вдалою, оскільки останнє загальнодержавне дослідження ґрунтів проводилось аж у 1962-64 рр. Методика зазначених досліджень на сьогодні – застаріла. Кількість точок для аналізу – занадто мала. Точність картографічної обробки отриманої інформації – низька. Крім того, за останні сорок років відбулися значні зміни (здебільшого деградація) у ґрунтах. Сучасні ж польові уточнення ґрунтів за умови відсутності державного фінансування практично не здійснювались чи проводились “камерально”. Таким чином, створені карти агровиробничих груп ґрунтів, на основі яких обґрунтовувалися розміри земельних наділів, є вкрай умовними.

Окремі спроби посилити процес паювання науково обґрунтованим якісним картографічним матеріалом (який би надавав інформацію про технологічні групи земель, агроландшафтну основу, контурно-меліоративну організацію території тощо) наразилися на відсутність фінансування і незацікавленість ряду установ і організацій в ускладненні виробничого процесу розподілу земельних ділянок.

Сьогодні, в умовах формування ринку земель, особливо важливого значення набуває системне вивчення сільськогосподарських угідь, за якого картографуванню підлягають: природні умови, що впливають на формування і розвиток земельних ресурсів; соціально-економічні фактори, що визначають особливості сільськогосподарських угідь; власне земельні угіддя; ґрунти (основні Властивості, стан, якісні ознаки); система землекористування; оцінка земель; заходи, направлені на підвищення продуктивності земель, їх відновлення та охорону.

Досягнення поставлених завдань можливе лише за умови детального наукового дослідження багатьох параметрів території та особливостей їх прояву під впливом інтенсивного розвитку господарства.

Аналіз землі як ресурсу варто здійснювати на рівні земельних часток (паїв), які є однорідними в правовому, господарському і часто у агроландшафтному відношенні.

Для характеристики земельної частки потрібно використовувати велику кількість показників (земельно-інформаційних ознак). Можна виділити групи ознак: економіко-географічного положення, метричні, геоморфологічні, агрокліматичні, гідрографічні, ґрунтові, рослинні, антропогенні.

До ознак економіко-географічного положення слід віднести: розташування стосовно господарського двору, віддаленість від господарського двору, група доріг до господарського двору, віддаль до ринку збуту, група доріг до ринку збуту тощо.

До метричних ознак належать: площа, конфігурація, ширина, довжина, компактність земельної ділянки.

Серед геоморфологічних ознак варто оцінювати: тип поверхні, геоморфологічний елемент,

форму мезо- та мікрорель'єфу, експозицію, форму, крутизну та частину схилу.

До агрокліматичних слід відносити велику кількість ознак, що відображають річний хід температури, характер та інтенсивність зволоження, напрямок та силу вітру та ін.

Гідрометричні ознаки характеризують глибину залягання, походження, мінералізацію та якісний склад ґрунтових вод, наявність поверхневих вод, тимчасових водотоків і водорегулятивних систем.

До ґрунтових ознак належать: тип та підтип ґрунту, материнська порода, наявність та потужність горизонтів, вміст гумусу, змитість ґрунту, структура, пористість, консистенція ґрунту, механічний склад, новоутворення, включення, характер зволоження, гігроскопічна вологість, запас продуктивної вологи, гідролітична та обмінна кислотність, місткість вбирання, маса увібраних форм та сума увібраних основ, вміст карбонатів, мінеральних речовин, важких металів, отрутохімікатів, радіонуклідів.

До рослинних ознак належать: склад, висота, густина, якість травостою, наявність рослин індикаторів.

Серед антропогенних ознак слід враховувати: характер використання земельної ділянки, наявність стежок, шляхів прогону худоби та проїжджих шляхів обумовлених сервітутом, наявність лінійних комунікацій (ліній електропередачі, трубопроводів, кабелів тощо).

Збір вказаного комплексу ознак земельної ділянки, відзначення їх інтенсивності з наступним створенням картографічних творів є основою формування геоінформаційних систем (ГІС).

Вони є похідною баз даних, а скоріше системи керування базами даних, але з розширеною концепцією, яка дозволяє працювати з просторово-розподіленою інформацією та вирішувати задачі, що пов'язані із просторовим аналізом. ГІС будь якої складності та рівня ієрархії у загальному випадку є набором функціональних компонентів (підсистем): збору інформації, бази даних; представлення, генерації та обробки картографічних даних; аналізу даних та інтерфейсу користувача. ГІС дає можливість нагромаджувати та аналізувати детальну інформацію, оперативно знаходити потрібну інформацію, оперувати даними, що мають просторову прив'язку та відображати їх у зручному вигляді.

Технологія ГІС поєднує великі об'єми картографічної й тематичної інформації в єдину систему і, завдяки переведенню карт та інших джерел просторової інформації у цифрову форму, створює погоджену структуру для аналізу територіальних даних, сприяє виявленню прихованих взаємозв'язків між різними об'єктами та явищами, обґрунтуванню результатів цієї взаємодії.

Висновки:

1. У процесі становлення ринку земель сільськогосподарського призначення особливо важливу роль відіграють картографічні дослідження, оскільки картографічна модель є найефективнішим засобом демонстрації територіально-розподіленої інформації; на основі карти можливо прослідкувати та формалізувати закономірності просторового розподілу властивостей об'єкта дослідження, взаємозалежності між його елементами (компонентами) та взаємодію між ним та оточуючим середовищем.

2. Створення якісного планово-картографічного матеріалу потребує уточнення чи проведення спеціальних знімів (топографічного, ґрунтово-ерозійного, ґрунтово-меліоративного, агролісомеліоративного та ін.), виявлення параметрів комплексу земельно-інформаційних ознак.

3. Аналіз показників на основі застосування ГІС дасть можливість створити спеціалізовані карти окремих показників, та інтегральні карти, які відображають взаємовплив різних явищ та процесів на формування якісного стану та продуктивності сільськогосподарських угідь.

4. Зазначені дослідження сприятимуть уточненню вартості сільськогосподарських земель і впливатимуть на удосконалення механізмів застави (іпотеки) землі, відпрацювання прозорих правил зі здійснення трансакцій (купівлі-продажу) із земельними ділянками, функціонування Державного земельного іпотечного банку тощо.

Література:

1. Добряк Д.О., Канап О.П., Розумний І. А. Класифікація та екологічне використання сільськогосподарських земель. – К, 2001. – 309 с.
2. Жолкевський П.Ф. Картографічне забезпечення землеустрою та земельного кадастру // Землепорядна наука, виробництво і освіта XXI століття: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К. – 2001. – С. 219-223.
3. Методичні рекомендації оцінки екологічної стабільності агроландшафтів та сільськогосподарського землекористування. Третяк А.М., Третяк Р.А., Шквар М.І., К.: Інститут землеустрою УААН, 2001. – 15 с.
4. Третяк А.М. Теоретичні основи землеустрою. – К.: Інститут землеустрою УААН, 2002. – 152 с.

Summary:

Bogdan Zablotzkyi, Mikhaïl Potokij. There are considered methodological approaches to cartographing of agricultural holdings; substantiation of cartographing indicators (qualitative and quantitative); GIS technologies use for making of specialized and integral maps.

УДК 913 (477.51)

Микола БАРАНОВСЬКИЙ

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ДЕПРЕСИВНИХ АГРАРНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Суспільно-географічне дослідження територіальної організації регіонів України в період трансформації суспільних відносин набуває особливої ваги. Попри досить тривалий час розвитку України в умовах самостійної держави, досі відсутня чітка концепція та механізми реалізації регіональної політики, у т. ч. й проблемних територій. Як зазначається у колективній монографії науковців Київського національного університету імені Тараса Шевченка, “толовна увага на сьогодні приділяється лише юридичним аспектам, зокрема функціям розподілу влади і фінансів” [3, с.3]. Водночас поза увагою управлінців та практиків залишаються наукові надбання суспільної географії, перевага яких полягає у комплексному вивченні території. Як відомо, головним завданням регіональної політики є створення регіональних програм соціально-економічного розвитку окремих територій, насамперед проблемних (депресивних).

Питанням вивчення депресивних територій України присвячені праці науковців Ради по вивченню продуктивних сил України НАНУ та Київського національного університету імені Тараса Шевченка (А.В. Степаненко, Я.Б. Олійник) [3], Інституту географії [9], Львівського національного університету імені Івана Франка [1], Інституту економіки НАН України (І.В.Прокопа, Л.О.Шепотько, В.М.Косенко, С.О.Гудзинський, В.М.Новіков [5,6,7,11]. Аналогічні дослідження проводяться російськими вченими [2]. У них розглянуті теоретичні питання розвитку депресивних територій, причини депресивності та типи проблемних територій, критерії їх виділення тощо. Водночас “...конче необхідне обґрунтування принципів, критеріїв та показників депресивності територій, визначення порогових значень показників депресивності територій” [9, с.342]. На думку Ф.Д.Заставного [1, с. 38], “...нагальним завданням є не лише визначення депресивних територій, а й рівня їх депресивності”. Важливою проблемою є також детальне вивчення депресивних аграрних територій обласного рангу, що є головним завданням даного дослідження.

У науковій літературі існують різні підходи до визначення поняття “депресивні території”. У країнах Європейського Союзу виділяють чотири групи проблемних регіонів: слабозрозвинені, промислового спаду (депресивні), провінційні аграрні, малозаселені [6, с. 59]. Подібні депресивні території виділяються і на теренах колишнього соціалістичного табору. Так, у Чехії, яка тепер є членом Європейського Союзу [10, с. 73], одним з різновидів регіонів, що потребують державної допомоги є сільські території, що характеризуються низькою щільністю населення, депопуляцією, високим відсотком працівників, зайнятих у сільському господарстві. Російські вчені виділяють такі різновидності депресивних територій: а) райони вибіркової господарської освоєності; б) відсталі аграрні райони; в) старопромислові райони з переважанням добувної промисловості; г) старопромислові райони з високим рівнем обробної промисловості [2, с. 18]. Репресивність, як стан розвитку окремих територій, можна розглядати і як стан еволюційного розвитку певних регіонів.

На відміну від ЄС, де проблемні території мають різні назви, в Україні їх збірним визначенням є “депресивні” території. Офіційно цей термін зафіксований у концепції державної регіональної політики, де серед напрямків державного регулювання назване стимулювання розвитку регіонів чи їх частин, у межах яких показники економічного розвитку та соціального забезпечення громадян за критеріями, визначеними законодавством, значно нижчі, ніж відповідні середні показники в державі (депресивні території).

Якщо з визначенням поняття “депресивні території” ситуація більш менш зрозуміла, то стосовно критеріїв їх виділення у науковців єдиної точки зору немає.

Розмитість критеріїв депресивних територій ускладнює їх виділення. Науковці Інституту географії НАН України [9, с. 373] пропонують такі критерії для визначення депресивності сільських територій: щільність населення; наявність явищ депопуляції; низька зайнятість та безробіття; рівень доходів на одного сільського мешканця; рівень обслуговування населення сільських регіонів. У цій же праці зазначається, що важливо також враховувати структуру природно-ресурсного потенціалу та